

TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA

2022
4-son

ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal

ISSN 2181-8274

*Ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal.
1996-yilda tashkil etilgan.*

Tahrir hay'ati raisi:

Sh.U.Yakubov

Oliy ta'limni rivojlantirish tadqiqotlari va ilg'or
texnologiyalarni tatbiq etish markazi direktori

Tahrir hay'ati raisi o'rinbosari:

M.X.Esanov

Bosh muharrir:

A.T.Eshmurodov

Bosh muharrir o'rinbosari:

A.A.Sabriyev

Tahrir hay'ati a'zolari:

L.R.Zaripov

A.A.Dadasheva

Sh.A.Rasulov

M.M.Inagamova

S.Q.Maxsumova

S.S.Samandarova

S.S.G'oziyev

O.N.Toshpulatov

Jamoatchilik kengashi a'zolari:

Q.X.Abduraxmanov

Sh.T.Qudratxo'ja

G.Sh.Rixsiyeva

Sh.S.Sirojiddinov

R.I.Xolmurodov

A.I.Toshpulatov

N.M.Jabborov

M.A.Raxmatullaev

T.Z.Teshabayev

M.Q.Sultonov

Dizaynerlar:

M.Yo'ldashev

Sh.B.Sobirov

TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA

Shaxzod Tursunov.

“Yangi O'zbekistonda talaba yoshlarning vatanparvarlik va vatan tuyg'usini shakllantirish omillari” 5

Norposhshaxon Voxidova.

“Bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorgarligini takomillash- tirishning innovatsion texnologiyalari” 7

Olim Alimnazarov.

“O'quvchilarning mustaqil ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalaridan foydalanish integratsiyasi” 10

Муниса Шаюсупова.

“Фуқаролик жамиятини шакллантиришда демократик сайловларнинг роли ва аҳамияти” 14

Ақром Тўрахонов.

“Акмеологик ёндашув асосида чақириққача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний-тактик кўникмаларни ривожлантиришнинг пе- дагогик модели” 17

Sarvinoz Raximqulova.

“Milliy kostyum bezak elementlarining tayyorlash usullarini yaratish” 20

Комил Муҳаммадиев.

“Тоғ тизмасига саёҳат уюштириш технологияси” 24

Sevara Bobonazarova.

“Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tarbiyalashga akmeologik yondashuv” 26

Jasurbek Azamov.

“Shanxay indeksi” asosida oliy ta'lim muassasalarining avtonomiya darajasi” 29

Шоҳида Болтаева.

“Мустақил таълим машғулотларини ташкил этишда масофали ўқитиш технологиясининг аҳамияти” 31

Шокиржон Холматов.

“Ўқув фаолиятида шахснинг ўз-ўзини ривожлантириши” 34

Gulnoza Berdiyeva.

“Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini aktdan foydalanish asosida kasbiy faoliyatni rivojlantirishning pedagogik ahamiyati” 37

Раҳмон Қодиров.

“Бошланғич синф ўқувчиларининг танқидий фикрлаш қобилиятларини ривожлантиришнинг айрим масалалари” 39

Шахноза Игамбердиева.

“Бўлажак хорижий тил ўқитувчиларини ижодий ҳамкорлик кўникмаларини ривожлантириш тизимининг амалиётдаги ҳолати” 149

Umida Uktamova.

“Talaba qizlarda tazyiq va tajovuzga, zo‘ravonlikka qarshi dunyoqarashni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari” ... 152

Зоир Шакиров, Саидахон Закирьяева, Шахноза Атаджанова, Рустам Абдиев.

“Фосфат ва калий парчаловчи ризобактерия штаммларини бугдойнинг ўсиши ва ривожланишига таъсири” 154

Бонухон Умурзакова.

“Бўлғуси хорижий тил ўқитувчилари медиамаданиятини ривожлантиришнинг маънавий моҳияти” 157

Гулнора Норматова.

“Бошланғич таълимда фанлараро интеграцияни таъминлашда ўқитувчи касбий компетентлиги” 161

Умида Бованова.

“Бошланғич синф ўқувчиларида табиий атроф-муҳитга ижобий муносабатни шакллантиришнинг педагогик йўллари” 164

Norposhshaxon Voxidova.

“Bo‘lajak o‘qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlashni takomillashtirish” 168

Sobirjon Abdullayev.

“Integrativ yondashuv asosida talabalarda daxldorlik fazilatlarini rivojlantirish tamoyillari” 172

Тўйчи Ахмедов.

“Халқ билан мулоқот давлат бошқарувининг самарадорлиги омили” 174

Хол Худойкулов, Маъруф Салимов.

“Ўқувчида ватанпарварлик, миллий ифтихор, бурч ва масъулият туйғусини тарбиялаш орқали дастлабки ҳарбий офицерлик касбий компетентликни шакллантириш” 178

Sherzod Zarmasov.

“Bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy refleksiyaning rivojlantirish pedagogik zarurati” 183

жлантириш жараёни ва натижасидир. Шу билан бирга, ривожланиш – бу шахснинг жисмоний, ақлий ва маънавий хусусиятларининг прогрессив ўзгариши жараёни, шакллантириш – инсонда жисмоний, рухий ва рухий неоплазмаларнинг пайдо бўлиши, нисбий барқарорлик, аниқлик ва тўлиқликнинг жисмоний, ақлий ва маънавий янги шаклланишларини эгаллаш.

Хулоса қилиб айтганда, бошланғич таълимда пе-

дагогик фаолиятнинг қайси даражаларида, қандай шаклда педагогик интеграция амалга оширилмасин, унинг якуний натижаси бошланғич мактаб ёшидаги боланинг шахсиятида сифат ўзгаришлари бўлади.

Интеграциялашган таълим муҳити, нафақат, чуқурлашган билимлар уйғунлашувини таъминлайди, балки дунёнинг яхлит манзарасини тасаввур қилиш, уни билиш ва тушуниш учун ҳам имкон қолдиради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. – Тошкент: 2017 йил 8 февраль.
2. Санақулов С. Профессional таълимда “юмишқ” компетенциялар (Soft Skills)ни жорий этишнинг долзарб масалалари. 2020 №1, Kasb-hunar ta'limi. 7-бет.
3. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь. – М.: Издат. центр «Академия», 2000.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М., 1996. – 308 с.
5. Турдиқулов Э.О. Ҳозирги замон табиёт фанлари мазмуни ва уларни интеграциялаб ўқитиш муаммолари// Фанларни интеграциялаб ўқитишнинг педагогик шарт-шароитлари: Республика илмий-амалий конференция материаллари. – Т.: ЎзПФТИ., 2007. – Б.
6. Интернет-журнал «Науковедение» ISSN 2223-5167. <http://naukovedenie.ru/> Научной статьи по наукам об образовании, автор научной работы – А.И.Ивонина, О.Л.Чуланова, Ю.М.Давлетшина.

БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИДА ТАБИЙ АТРОФ-МУҲИТГА ИЖОБИЙ МУНОСАБАТНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ЙЎЛЛАРИ

Умида Бованова,

Тошкент амалий фанлар университети ўқитувчиси

Аннотация

Мазкур мақолада бошланғич синф ўқувчиларида табиий атроф-муҳитга ижобий муносабатни шакллантиришда педагог олимларининг экологик маданиятни ошириш ва уни таълим-тарбия жараёнига татбиқ этиш йўлларининг ўзига хослиги, шунингдек, бошланғич синф ўқувчиларида теварак-атрофга ижобий муносабатни шакллантиришда керакли бўлган тавсиялар кўрсатилган.

Калит сўзлар: бошланғич синф ўқувчиси, атроф-муҳит, экологик муаммо, экологик таълим-тарбия, экологик маданият, фикр, маънавият, мактаб, экологик таълим, экологик мувозанат.

Аннотация

В данной статье показана уникальность способов ученых-педагогов повышения экологической культуры и применения ее в образовательном процессе при формировании положительного отношения к окружающей среде у учащихся начальных классов, а также даны необходимые рекомендации по формированию положительного отношения к окружающей среде, среди учащихся начальных классов.

Ключевые слова: младший школьник, окружающая среда, экологическая проблема, экологическое образование, экологическая культура, мышление, духовность, школа, экологическое образование, экологический баланс.

Annotation

This article shows the uniqueness of the ways scientists-teachers improve environmental culture and its application in the educational process in the formation of a positive attitude towards the environment among primary school students, and also gives the necessary recommendations for the formation of a positive attitude towards the environment. among primary school students.

Keywords: junior schoolchild, environment, ecological problem, ecological education, ecological culture, thinking, spirituality, school, ecological education, ecological balance.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистон Республикасида экологик хавфсизликни таъминлаш бўйича муҳим ҳуқуқий, ташкилий ва ижтимоий-иқтисодий чора-тадбирлар ишлаб чиқилди ва амалга оширилди. Шу муносабат билан, экология, атроф-муҳит муҳофазаси, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ва уларни қайта тиклаш, чиқиндилар билан боғлиқ ишларни амалга ошириш соҳасидаги давлат сиёсатининг самарали амалга оширилишини таъминлаш, бу йўналишдаги давлат бошқаруви ва назорат тизимини такомиллаштириш мақсадида, шунингдек, “2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини ва ПФ-5024-сонли “Экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида давлат бошқаруви тизимини такомиллаштириш тўғрисида”ги Фармони [1] қабул қилинди. Атроф-муҳит муҳофазаси нафақат давлат органларининг вазифаси, балки ҳар бир шу жамият фуқаросининг бурчи ва мажбуриятидир. Атроф-муҳитга бўлган муносабат экологик таълим-тарбия орқали олинади. Экологик таълим-тарбия мактабгача таълим тизимидан бошланиб, ҳаётни сўнгги дақиқаларигача давом этади.

Атроф-муҳитга, табиатга нисбатан меҳр-шафқатли ва адолатли бўлишга ўқитишнинг, ўргатишнинг ўзигина катта фойда келтирмайди, албатта. У билимлар амалда ишлатилиши, қўлланилиши лозим.

Бошланғич синф ўқувчиларининг самарали экологик таълимини ташкил этиш уларга атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, уни тоза сақлаш ва бойлигини кўпайтириш имкониятини беради. Бу жараён соғлом ҳаёт кечириш ва келажак авлодларга экологик тоза муҳитни қолдириш, экологик таълим ва табиатни муҳофаза қилиш, аввало, миллатнинг келажак авлодларини ҳимоя қилишни англатади.

Шу боисдан ҳам С.У.Кистаубаев тўғри таъкидлаганидек, “Экологик таълим учун масъул бўлган муассасалар фаолиятининг изчиллиги ва узлуксизлигини таъминлайдиган ҳар томонлама педагогик ва дидактик технологияни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш учун потенциал имкониятларни излаш” муҳимдир [2, 26].

М.К.Ширинов фикрича, “Бошланғич синфларда экологик тарбия дарси ва дарсдан ташқари вақтларда амалга оширилади. Дарсдан ташқари вақтларда ўқувчиларни табиат қўйнига, табиат музейларига саёҳатга олиб чиқиб, шанбаликлар, сухбатлар, эрталиклар ўтказиш жараёнида экологик тарбия шакллантирилади. Дарс жараёнида ўқувчилар экологик тарбияни ўқитувчи ҳикояси ҳамда дарсликларда ўз ифодасини топган мавзулар орқали оладилар” [3, 72]. Шунинг учун аҳолини экологик тарбиялаш соҳасидаги давлат сиёсати ваколатли давлат органларининг экологик таълими учун шароит яратишга ва шахснинг умумий ва экологик маданиятини шакллантириш бўйича

давлат ва жамоат ташкилотлари фаолиятини мувофиқлаштиришга қаратилган.

Экологик таълимдан кўзланган асосий мақсад эса экологик таълимдан самарали фойдаланиш, ўқувчи-ёшларни юксак экологик таълим руҳида тарбиялаш, уларни экологик маданиятини мустаҳкамлаш ва атроф-муҳитга соғлом муносабатни шакллантириш тенденцияларини тўғри ташкиллаштириш ва шу асосида мамлакатимизнинг гўзал табиатини муҳофаза қилиш, ундан оқилона фойдаланиш тизимини самарали ташкил этишдан иборатдир.

Экологик маданият – умуминсоний ва миллий маданиятнинг ажралмас қисми бўлиб, у ижтимоий муносабатлар, ахлоқий қадриятлар, жамиятнинг атроф-муҳит билан ўзаро таъсири нормалари ва усулларини ўз ичига олади, жамоат онги ва ахлоқида экологик билим, шунингдек, онгни шакллантириш учун меҳор бўлиб қолади. Шу сабабли экологик маданиятни юксалтириш асосида соғлом турмуш тарзига, жамият маънавиятининг ўсишига, барқарор ижтимоий-иқтисодий тараққиётга, мамлакат ва шахснинг экологик хавфсизлигига ҳисса қўшадиган ёшларни тарбиялаш жуда муҳим. Шу маънода М.С. Ўринбоева шундай деган эди: “Инсон ва жамият атроф-муҳитни, умуман, табиий ва ижтимоий ресурсларни асраш ва муҳофаза қилишга масъулдир. Бунга фақат одамларни экологик этика ва маданият соҳасида тарбиялаш орқали эришиш мумкин. Шахснинг экологик ахлоқий маданиятини тарбиялаш жамият тараққиётини таъминловчи энг муҳим омил, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш, мавжуд экологик муаммоларни ҳал этишнинг муҳим йўналиши ҳисобланади. Шунинг учун ҳам экологик этика ва маданиятни тарбиялаш масаласи инсоният ҳаётига, шу жумладан, Ўзбекистон халқи ҳаётига таҳдид солаётган муаммоларни ҳал этишнинг муҳим йўлларида биридик” [4, 54].

Бошланғич синф ўқувчиларида экологик маданиятни шакллантириш жуда мураккаб жараён бўлиб, у турли усуллар ва воситалардан комплекс тизимли бир вақтда фойдаланишни талаб қилади. Бинобарин, таълим жараёнида кишиларнинг экологик маданиятини ошириш жараёнини икки йўналишга бўлиш мумкин: биринчиси, ўзини бевосита ҳис қила оладиган экологик маданиятни шакллантириш, табиатнинг ўзига хослиги ва гўзаллигини оқилона англаш, ёш мактаб ўқувчилари орасида табиатни севишга ўргатиш; иккинчиси – табиатни акс эттирувчи маънавий-ахлоқий, маданий омилларнинг моҳияти, мазмунини билиш орқали экологик маданиятни ривожлантириш. Бу, ўз навбатида, табиатни оқилона идрок этишни ривожлантириш зарурати бўлиб, буни барча фанлар экологияси талаб қилади. Бу вазифа жамиятдаги таълим жараёнига муқобил қарашларнинг назарий ва амалий жиҳатларини умумлаштириш ва

уни барча йўналишларда доимий равишда амалга оширишни назарда тутди.

Бугунги кунда ёшлар ўртасида экологик маданият жиҳатларини шакллантириш, унинг намоён бўлиш шакллари ва ниҳоят, амалиётда намоён бўлиши катта назарий ва амалий аҳамиятга эга. Ёшларнинг экологик маданиятининг табиати уларнинг экологик вазиятни тушунишида, унинг мазмунини тушунишида, ижтимоий ҳаётдаги кўринишларига муносабатида намоён бўлади. Ёшлар ўртасида экологик маданиятнинг шаклланиши мамлакатимиз тараққиётининг янги босқичига қадам қўйгани, ривожланган демократик давлатлар қаторидан ўрин эгаллагани билан узвий боғлиқдир. Шу билан биргаликда, Ватанимиз сарҳадларидаги экологик вазиятнинг ҳимояси фақат Давлат ташкилотларининг вазифаси эмас, балки кенг жамоатчилик ва ёшларнинг ҳам ишидир.

Ўзбекистон ҳудудидаги экологик вазият ва уни янада яхшилаш учун доимий мониторинг қилиниши мамлакатимиз ёшлари манфаатлари нуқтаи назаридан стратегик масалалардан биридир. Ушбу жараён табиий ресурслардан унумли фойдаланиш, қазиб олинаётган маъданларнинг истеъмолчиларга йўқотишларсиз етказилиши, уларни қайта ишлашда замонавий технологиялардан кенг ва унумли фойдаланиш самарадорлигини таъминлашни талаб қилади. Мазкур масала ёшларнинг экологик маданияти билан боғлиқ бўлиб, унинг хусусиятларидан бири иқтисодиётнинг ривожланишини ҳисобга олган ҳолда, тараққий этган мамлакатларнинг табиий ресурслардан фойдаланиш тажрибасини ўрганиш имкониятларини яратади. Шунингдек, ўқувчиларнинг экологик маданиятини шакллантириш иқтисодиёт тармоқларини жадал ривожлантириш ва мавжуд ер, сув ва биологик ресурслардан фойдаланишни янада такомиллаштиришда ўз аксини топади. Табиий ресурслардан самарали фойдаланиш мунтазам суратда экологик жараён билан боғлиқ бўлган ҳуқуқий асоснинг такомиллашувини талаб қилади.

Муаммога бундай ёндашув экологик масалаларнинг глобллашуви, минтақаларда табиий ресурслардан фойдаланиш жараёнида вужудга келаётган муомалар ечими билан чамбарчас боғлиқлигидир.

Бошланғич синф ўқувчилари ўртасида экологик маданиятни шакллантириш уларнинг экологик онги, таълим-тарбияси, маънавий-маърифий йўналишлари билан боғлиқ. Шунинг учун жамият тараққиётининг ижтимоий, иқтисодий ва маънавий соҳаларини экологизация қилиш тамойилларига, ҳуқуқий нормаларга риоя қилингандагина буни амалга ошириш мумкин. Экологик маданият ана шу онгли инсон фаолияти экологик эҳтиёжга айлансагина шаклланади. Ўқувчиларнинг экологик маданияти ўз-ўзидан шаклланмайди. Бу жараён унинг билим даражаси, ижти-

мой-экологик муаммоларни таҳлил қила олиши, табиий муҳитга муносабати, экологик доираси ва дунёкарашининг кенглиги билан ўлчанади. Бошланғич синф ўқувчиларининг экологик маданияти ҳуқуқий, эстетик, ахлоқий, сиёсий, иқтисодий маданият билан ўзаро боғланганлигини шу нарса билан изоҳлаш мумкинки, бу маданият шакли билан бевосита ёки бавосита алоқада бўлмаган бирон-бир ижтимоий ҳодиса йўқ.

Бошланғич синф ўқувчиларининг экологик маданияти – бу жараённи шакллантиришда уларнинг фикрлаш тарзи табиатни муҳофаза қилишнинг маънавий, ахлоқий, ижтимоий-тарихий анъаналарини, яъни тарихийлик, ирсият тамойилларини қанчалик яхши ўзлаштирганликлари билан ўлчанади. Шунингдек, бу жараён ўқувчиларнинг маънавий-маърифий фаолияти билан узвий боғлиқ. Ушбу фаолият атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, одамлар саломатлиги билан боғлиқ. Шунинг учун экологик маданиятнинг моҳияти ва мазмуни инсон ва табиат бирлигини чуқур англаш, инсон ҳаёти ва фаолияти билан ташқи муҳит ўртасидаги ички ҳуқуқий ва зарурий алоқаларнинг чинлигини англаш, унга амал қилиш жараёнида намоён бўлади.

Бошланғич синф ўқувчиларининг экологик маданияти экологик сифат ва фазилатларни тарбиялаш йўллари билан ривожланганлик даражасида, биосфера мувозанати ҳақидаги илмий-назарий билимларнинг амалиётда табиатни муҳофаза қилишнинг мақсад ва вазифалари билан боғлиқлигида намоён бўлади. Бу маданият шаклининг чинакам ғоявийлиги, маърифийлигининг бошқа фактори бу экологик тафаккурининг умумбашарий қадриятларини нечоғлиқ ўзлаштиришларига боғлиқдир. Шу боисдан ҳам бугунги кунда ёшларнинг экологик онги ва маданий ривожланиш даражаларини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқишнинг аҳамияти жуда катта. Чунки ишлаб чиқаришда янги техника, технология ва хом ашёлардан фойдаланиш, экологик рақобатбардош маҳсулотларни ишлаб чиқиш зарурияти тадбиркорларни кенгроқ ва чуқурроқ экологик фикрлашга мажбур этади. Уларни экологик онгнинг назарий даражасида фикрлашга ўргатиш биосферанинг экологик мувозанат қонунларини билишга асосланган турли илмий ғоялар, назариялар, тамойиллар, моделлар, аниқ дастур ва режаларни яратишга олиб келади. Уларни кенг халқ оммасига трансформация қилиш, яъни барча аҳоли қатламларига оддий ва тушунарли қилиб етказилиши миллий экологик тафаккур тарзини шакллантиради. Бу жараёнда миллий тарбия алоҳида аҳамият касб этади.

Аслида “Миллий тарбия қуйидагиларда намоён бўлади:

миллий қадриятлар асосида олиб бориш-лувчи

аниқ бир мақсадга йўналтирилган фаолият;

умуминсоний тарбиянинг ҳар бир халққа хос шакли; в) халқнинг манавиятини сақловчи восита;

миллат фарзандларини ҳар томонлама ривожлантиришнинг анъанавий манбаи ва ҳ.к” [5, 27].

Экологик маданий фаолиятнинг зарурий шarti – бу ҳар бир инсоннинг табиат ва жамият келажаги учун масъулиятини англашдир. Шу билан бирга, маданий кадрлар ўзаро боғлиқ иккита функцияни бажаради, яъни инсоннинг субъектив имкониятларини объектив зарурат билан боғлайди, шахсий ва жамоат манфаатларини уйғунлаштиради. Шунга кўра, экологик маданият, бир томондан, инсоннинг табиатни нораціонал ўзгартиришидан иборат, ирода эркинлигини чегараловчи, иккинчи томондан, табиатни муҳофаза қилувчи фаолиятини рағбатлантирувчи омилдир. Яъни шахснинг ижобий фаоллигини таъминловчи ижтимоий ҳодиса сифатида қаралиши керак. Буларнинг ўзаро бирлиги инсон экологик маданий фаолиятини бошқаришнинг зарурий асоси саналади [7]. Шунингдек, бу омиллар табиат муҳофазаси талабларини ўзида мужассамлаштиради ва шахснинг экологик хатти-ҳаракатларини комплекс бошқариш имкониятини яратади. Экологик маданиятнинг жамият тараққиётига таъсири масаласи илмий адабиётларда кенг ёритилган, муқобил қарашлар мажмуи пайдо бўлган.

Экологик маданиятнинг асосий вазифаси – бошланғич синф ўқувчиларини табиатга экологик муносабатда тарбиялаш ва уни умумий таълимнинг ажралмас қисмига айлантиришдан иборат. Шу боис, бир томондан, турли жамиятлардаги ижтимоий-иқтисодий муносабатларнинг ривожланиш даражасини маълум маънода табиатга маданий муносабат мезони билан аниқлаш мумкин. Бошқа томондан, у экологик таълим жараёнини ўстириш орқали уни ҳимоя қилиш манфаатларига бўйсунди.

Экологик барқарорликни таъминлаш мақсадида инсонпарварлик ғояларига асосланган инсон маънавиятини шакллантириш, сиёсий-ҳуқуқий маданиятни юксалтириш, табиатга ўз-ўзини ҳурмат қилиш ва ҳаётга меҳр-оқибатни инсон онги ва дунёқарашида мужассамлаштириш ижобий натижа беради. Экологик мувозанат бўлмаган ерда тинчлик, осойишталик, хотиржамлик бўлмайди, аҳоли фаровон ҳаёт кечири олмайди, эркинлик чегараланади, қонунларга амал қилиш, инсонлардаги жипслашиш, ҳаётга бўлган қизиқиш сусаяди, инсонлар ўртасида ўзаро меҳр-оқибат йўқолади, давлатнинг сиёсий, ҳуқуқий структураси издан чиқади.

Экология соҳасидаги тадқиқотларнинг умумий мақсади табиат ва инсон муносабатларини уйғунлаштириш ҳисобланмоқда. Бу жараёнда илмий билимлардаги трансформация, яъни илмий билимлар

тизимининг янги мураккаб тизимга ўтиши янги истиқболларни юзага келтирмоқда. Зеро, фандаги трансформация (объект, субъект, ўзаро таъсир ва боғланишларнинг кучайиши, билимлар миқдори, турларнинг кўпайиши, билим бериш, ўзлаштириш ва сақланиш) даги ўзгаришларни кузатар эканмиз, унинг инсон ва атроф-муҳит ўртасидаги муносабатлар билан уйғун ҳолда ривожланганлигига гувоҳ бўламиз. Натижада, бу уйғунлик инсон ва табиат ўзаро таъсирини ўрганишдаги фанлараро тадқиқотларда ўз ифодасини топади. Ана шундай илмий изланишларда табиат ва инсон муносабатларига турлича ёндашувлар пайдо бўлди. Бу ёндашувларнинг жуда кўпчилигида инсон ҳам табиатнинг бир бўлаги бўлиб, унинг табиатга муносабати ўзгариб ва ривожланиб бориши кўрсатилади.

Дарҳақиқат, инсон ва табиат ўзаро таъсиридаги эволюция диалектик характерга эга бўлиб, бу ўзаро таъсирнинг яна қуйидаги турлари алоҳида қайд этилади: табиатга фақатгина классик методлар ёрдамида таъсир этиш мумкин бўлган оддий объект сифатида қараш; иккинчи тури – табиатга диалог субъекти сифатида қараш. Аммо бундай ўзаро таъсир чуқур характерга эга эмаслиги туфайли исталган вақтда тўхтаб қолиши мумкин; учинчиси – инсон ва табиатнинг эволюцион даражаси бўлиб, инсон ва табиат бир-бирига қарама-қарши, бир хил нарса эканлигини эътироф этади ва бу ҳозирги кунда инсон ва табиатни асрашнинг асосий йўли сифатида ишлаб чиқилмоқда ва тушунилмоқда.

Умуман олганда, экологик муаммоларнинг олдини олишда экологик таълим ва тарбиянинг роли муҳимдир. Экологик таълимнинг асосий мақсади – бошланғич синф ўқувчиларининг табиатни муҳофаза қилиш ва атроф-муҳит муаммоларига онгли муносабатини шакллантиришдир. Ёш авлод замонамизнинг экологик муаммоларини ўрганиш билан чекланиб қолмаслиги керак. Улар мавжуд экологик муаммолар оқибатларини олдиндан кўра билишлари ва ўз фаолиятларини шунга қараб ташкил этишлари зарур. Бунинг учун биз қандай қилиб билим излашни ва унга эргашишни ўрганишимиз керак.

Экологик маданият умумбашарий маданиятнинг бир қисми бўлиб, экологик муаммоларнинг инсоният ҳаётидаги ва унинг узоқ йиллик ривожланишидаги аҳамиятини чуқур англаш ва табиий муҳитни муҳофаза қилишдир. Юксак маънавиятли ва экологик маданиятли кишилар қуйидагиларга риоя қилишлари лозим: атроф-муҳит ва жамият узвийлигини ҳис қилиш, табиатга онгли муносабатда бўлиш, атроф-муҳитнинг ифлосланишини олдини олиш, унинг ресурсларидан тежамли фойдаланиш ва келгуси авлодларга қолдириш, миллий анъаналарни билиш, ақлли, завқли, зийрак, маънавий, сиёсий, ҳуқуқий, экологик маълумотли, мулоқот маданиятига эга бўлиш ва ҳ.к.

Хулоса қилиб айтганда, ҳозирги даврнинг умумий тенденцияси аҳолининг барча қатламлари, хусусан, ёшларнинг янгича экологик маданиятга эга бўлиб борётганлигини кўрсатмоқда. Бунда икки тенденция ўзига хос омиллар таъсирида амалга ошмоқда: биринчиси, экологик вазиятнинг ҳозирги ҳолати, табиатни муҳофаза қилиш амалиётининг

характери кишиларда объектив равишда, янгича экологик маданият талабларига амал қилишни такозо қилмоқда. Чунки жаҳон миқёсида авж олаётган экологик вазиятда саёз фикрлаш ҳалокатга олиб келади; иккинчидан, аҳолининг барча қатламлари, айниқса, ёшларнинг экологик маданияти фаол субъектив омилга айланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. – Т.: 2017 йил 8 февраль.
2. Кистаубаев С.У. Шахс экологик дунёқарашини шакллантиришида миллий қадриятларнинг роли. – С., 2019. – 147 с.
3. Широнов М.К. Ўқувчиларга экологик тарбия беришида баҳс-муноразада дарсдан фойдаланиш технологияси. //Замонавий таълим / 2016, 9. –Б.198.
4. Ўринбоева М.С. Табиатга экологик муносабатларнинг маънавий-ахлоқий тамойиллари ва мезонлари. «Science and Education» Scientific Journal. May 2020. –Б. 594. www.openscience.uz.
5. Хошимов К., Очил С. Ўзбек педагогика антологияси. Педагогика олий ўқув юртлари талаблари учун қўлланма. – Т.: “Ўқитувчи”, 2010. – 298-б.
6. Файбуллаев О.М. Ўзбекистон мустақиллиги шароитида ёшлар эстетик тафаккурининг ривожланиш масалалари. Фалсафа фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертацияси. – С., 2005. – 161 б.

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI TARBIYAVIY FAOLIYATGA TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING INNOVATSION TEXNOLOGIYALARI

Norposhshaxon Voxidova,
Toshkent davlat pedagogika universiteti
Pedagogika kafedrası professorı

Annotatsiya

Maqolada mamlakatda bo‘lajak o‘qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlashda innovatsiyalardan foydalanish zaruriyati, yangilikka intiluvchan, innovatsion faoliyat bilan shug‘ullana oladigan pedagog kadrlarni tayyorlash mazmuni bayon etilishi bilan birga, auditoriya mashg‘ulotlarida innovatsion texnologiyalaridan foydalanish asosida samarali natijalarga erishish imkoniyatlari bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: innovatsiya, ART texnologiya, ta’lim, standart, samara, maxsus, uslubiy, natija, imkoniyat, tarbiyaviy faoliyat.

Аннотация

В статье излагается необходимость использования инноваций в подготовке будущих педагогов к образовательной деятельности в стране, а также излагается содержание подготовки педагогических кадров, которые стремятся к инновациям, могут заниматься инновационной деятельностью, а также возможности достижения эффективных результатов на основе использования инновационных технологий в аудиторных занятиях.

Ключевые слова: инновация, арт-технология, образовательная, стандартная, эффективная, специальная, методическая, результат, возможность, образовательная деятельность.

Annotation

The article outlines the need to use innovations in the preparation of future teachers for educational activities in the country, and also outlines the content of the training of teaching staff who strive for innovation, can engage in innovative activities, as well as the possibility of achieving effective results based on the use of innovative technologies in classroom classes.

Keywords: innovation, art technology, educational, standard, effective, special, methodical, result, opportunity, educational activity.